

ИЗВЕШТАЈ:

ПОЛИТИЧАРИТЕ И СУДСКИТЕ СЛУЧАИ ЗА НАВРЕДА И КЛЕВЕТА

(јануари 2013 – декември 2015 година)

Скопје, декември 2015

Извештај: Политичарите и судските случаи за навреда и клевета
Скопје, декември 2015

Овој извештај е овозможен со поддршка од американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД) во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско општество. Содржината на публикацијата е одговорност на авторите и НВО Инфоцентар и не ги изразува ставовите на УСАИД или на Владата на Соединетите Американски Држави.

Вовед

Интензитетот со кој политичарите и државните функционери го користат Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, претставува исклучително важен индикатор за нивниот однос кон слободата на изразување и кон јавната дебата воопшто. Во Препораките на групата високи експерти за системските прашања за владеење на правото кои се однесуваат на следењето на комуникациите откриени во пролетта 2015 година во Република Македонија, попознати како Извештајот на Прибе, јасно е наведено дека: *„Дејствијата на клевета не треба да се користат како средство за задушвање на дебатата или пречка за јавните личности да се повикаат на отчетност. Постои особено загриженост кога политичарите тужат новинари за клевета, но и кога тужат и други политички личности, наместо да ги решаваат нивните разлики преку други средства како јавна дебата.“*. Во Извештајот на Прибе, исто така, се истакнува и тоа дека судовите треба на балансиран начин да ги решаваат тужбите за клевета, независно од можните политички влијанија на одреден случај: *„Судовите треба да развијат јасна и предвидлива практика за заштитата на слободата на изразување во поглед на тужбите за клевета. Медијацијата и саморегулацијата треба да играат важна улога во намалувањето на големиот број на случаи кои доаѓаат до судовите. Треба да се размисли за проширување на опфатот на сегашните законски горни граници за одговорноста на медиумите за клевета за сите видови на обвинети“*.

Имајќи го предвид ова, НВО Инфоцентарот и Центарот за развој на медиуми (ЦРМ), во рамките на проектот „Застапување за слобода на изразување“, финансиски поддржан од Проектот на УСАИД за граѓанско општество, кој го спроведува Фондацијата Отворено општество - Македонија, подготвија извештај за судските случаи за навреда и клевета во кои се вклучени политичари и државни функционери, а за кои е надлежен Основниот суд Скопје 2 Скопје. Извештајот се однесува на тригодишниот период од декриминализацијата на навредата и клеветата и од стапувањето во сила на новиот Закон за граѓанска одговорност за навреда и клевета, односно го покрива периодот од јануари 2013 до декември 2015 година.

Овој документ е направен врз основа на податоците добиени од Основниот суд Скопје 2 Скопје преку пристапот до информации од јавен карактер, врз пресудите на дел од завршените предмети, како и врз основа на директниот мониторинг од страна на ЦРМ на дел од случаите во кои како странки се јавуваат политичари.

Квантитативен пресек: Политичарите сакаат да тужат

Според (општите) податоци добиени од Основниот суд Скопје 2 Скопје, политичарите и функционерите се јавуваат како странки во дури 43 судски случаи за навреда и клевета. Во 2013 година биле поведени 16 предмети со политичари, во 2014 година бројот се зголемил за нови 18 случаи, а во 2015 година поведени се 9 нови предмети за навреда и клевета.

Податоците покажуваат дека политичарите во Македонија сакаат да тужат за навреда и клевета, притоа тужат други лица, но се тужат и меѓусебно. Во дури 58% (25) од постапките, политичарите се јавуваат како тужители, а во една петина од судските случаи – 20% (9) - политичарите се тужат меѓусебно. Интересно е да се напомене дека според Основниот суд Скопје 2 Скопје, во текот на 2015 година, во сите 9 нови случаи за навреда и клевета во кои како странки се јавуваат политичари - се јавуваат како тужители.

До моментот на затворање на овој извештај завршени се 62% (27) од случаите. За 16 предмети (37% од вкупниот број судски случаи) има правосилна пресуда, а за 11 (25%) се води жалбена постапка. Распоредено по години пресекот изгледа вака: во 2013 година од вкупно 16 предмети завршени се 7, во постапка по жалба пред Апелациониот суд се наоѓаат 6, а за 3 предмети сè уште се води постапка пред Основниот суд; во 2014 година од вкупно 18 предмети завршени се 9, за 4 се води жалбена постапка, а 5 предмети се сè уште во тек; во 2015 година од вкупно 9 случаи за еден се води жалбена постапка пред Апелациониот суд, а за останатите 8 сè уште се води постапка пред основниот суд.

Квалитативен пресек: Експресни судења и заштита на државните функционери

Од анализата на пресудите на овие предмети, а воедно и од директниот мониторинг на дел од случаите во кои како странки се јавуваат политичари може да се заклучи дека судиите во постапките во кои се вклучени високи државни функционери постапуваат различно во споредба со случаите во кои се вклучени понискиот ешалон политичари, новинари или пак, обични граѓани.

Случаите во кои како тужители се јавуваат високи државни функционери се одвиваат експресно во само неколку рочишта и во нивна корист. Судиите не се придржуваат во целост на членот 6 од Европската конвенција, кој предвидува право на правична судска постапка и овозможуваат побрзо одвивање на постапките. Најилустративен пример за итноста постапување на судиите се случаите во кои како тужител се јавува премиерот Никола Груевски. Предметот Никола Груевски - Тито Петковски беше завршен во само едно рочиште и тоа

во корист на Премиерот и со надоместок на штета во висина од 10.000 евра. Случајот Никола Груевски – Зоран Заев се одвиваше, исто така, со забрзано темпо, а маратонските рочиштата кои траеја и по завршување на работното време на судот се закажуваа во најбрз можен рок. И во овој случај, основниот судот пресуди во корист на Премиерот и го определи досега највисокиот надоместок за навреда и клевета – 50.000 евра. Сепак, експресноста во постапувањето на основниот суд, не се пренесе врз Апелациониот суд односно, жалбената постапка сè уште не е завршена, иако се поминати повеќе од 12 месеци од поднесувањето на жалба од страна на тужениот Зоран Заев. Ваквото одолговлекување на второстепениот суд е индикативно и отвора голем број дилеми и прашања за причините поради кои Апелациониот суд сè уште нема донесено одлука во врска со овој случај особено ако се имаат предвид актуелните политички збиднувања во изминатиот период.

Во случаите во кои се вклучени високи државни функционери, исто така, видливо е дека примената на Европската конвенција и праксата од Стразбур, кои меѓу другото предвидуваат носителите на јавни функции да имаат поголем праг на толеранција во однос на критиките, е недоследна и во насока на целосна заштита на честа и угледот на функционерите, а на штета на слободата на изразување. Едновремено, во овие судски постапки Судот не го препознава или само делумно го препознава јавниот интерес, како и праксата на Судот во Стразбур која укажува на тоа дека кога станува збор за значајни општествени теми и кога намерата е да се поттикне јавна дебата за прашања од витален општествен интерес, се толерира претерување, па дури и провокација. Покрај судските постапки на Премиерот, пример за ваквото постапување на судиите се и случаите на Гордана Јанкуловска против Петар Шилегов, како и на Сашо Мијалков против Фокус.

При постапувањето во случаите кога се вклучени високи државни функционери, судиите недоследно го применуваат и трипартитниот тест на кој инсистира Судот во Стразбур, особено во делот на пропорционалноста на мерката со која се ограничува слободата на изразување, односно висината на определениот надоместок, со легитимната цел која се настојува да се постигне (заштита на честа и угледот на тужителот).

Во продолжение на овој извештај ги вклучивме анализите на правосилните пресуди во случаите во кои се вклучени високи државни функционери - Никола Груевски против Тито Петковски, Сашо Мијалков против Фокус, како и случајот Гордана Јанкуловска против Петар Шилегов бидејќи овој случај беше вратен на повторно постапување од страна на Апелациониот суд и сега е во фаза на очекување правосилна пресуда од страна на второстепениот суд.

1. Никола Груевски против Тито Петковски

Во случајот Никола Груевски против Тито Петковски, судот не ја спроведе доследно јуриспруденцијата на Судот во Стразбур. Не ја разгледал изјавата на тужениот во поширок контекст, наспроти фактот дека станува збор за исклучително важна општествена тема за која е потребна широка јавна дебата. Всушност станува збор за проблем кој има витално општествено значење (спорот со името) и од чие решавање зависи членството на Република Македонија во НАТО и во ЕУ.

Од друга страна, повторно во согласност со праксата на Судот во Стразбур, политичарите и носителите на јавни функции треба да имаат поголем праг на толеранција. Спротивно на ваквиот принцип, на тужителот, во овој случај Премиерот, со постапувањето и одлуката на судот, му се укажува повисок степен на заштита. Ова е видливо, како од итното постапување на судот, така и од висината на определениот паричен надомест - дури 10.000 ера. Постапката во овој случај е правосилно завршена за помалку од 8 месеци и во само едно рочиште додека сите останати постапки за навреда и клевета во просек траат повеќе од 1 година и со над пет рочишта.

Исто така, судот при одлучувањето го немал предвид принципот дека политичкото изразување (слично како новинарското) е привилегиран вид на изразување и дека политичарите уживаат повисок степен на заштита кога отвораат дебата за прашања од јавен интерес. При донесување на одлуката и утврдување на паричниот надоместок (10.000 евра), не е доследно применет трипартитниот тест на кој инсистира Судот во Стразбур, особено во делот на пропорционалноста на мерката со која се ограничува слободата на изразување, односно висината на определениот надоместок, со легитимната цел која се настојува да се постигне (заштита на честа и угледот на тужителот).

2. Сашо Мијалков против Фокус

Во случајот, Сашо Мијалков против Фокус, Јадранка Костова, Владо Апостолов и Игор Илиевски, судот при носењето на одлуката неправилно оценил дека не е исполнет триделниот тест на кој повикува Судот од Стразбур. Исто така, Судот неправилно оценил дека за објавување на текстот не постои јавен интерес, дека добиените информации се од несериозен извор и дека при објавување на текстот не се применети новинарските стандарди. Постоенето на јавниот интерес за објавување на предметниот текст е несомнен, затоа што, во конкретниот случај, се работи за носител на јавна функција, која поради многу фактори е една од најзначајните и највлијателните во Македонија. Оттаму, објавување текст во кој се зборува за постапувањето на Директорот на службата за државна безбедност, начинот на кој тој ги користи своите права и овластувања, како и начинот на кој државата се позиционира во спорот за старателството врз детето на тужениот Игор

Илиевски, экс-амбасадорот во Република Чешка, е неспорно прашање од јавен интерес и тоа судот требало да го констатира.

Анализата на Одлуката на Уставниот суд и на правосилната пресуда покажува дека Судот неправилно оценил дека изворот на информации е несериозен и нерелевантен. Сите фактички тврдења, кои се предмет на поднесената тужба, а за кои тужените се осудени од страна на судот, се несомнено изнесени од страна на тужениот Илиевски и за судот не е спорно дека овие наводи се соопштени од негова страна, во електронска комуникација со тужениот Владо Апостолов. Но, судот во пресудата оценил дека овој извор на информации (лице кое било амбасадор на Македонија во Чешка само еден месец пред објавување на текстот) не може да се третира како „сериозен извор на информации“ во смисла на член 10 став 4 од Законот за граѓанска одговорност за навреда и клеветата. Оценка на судот била дека поради семејните проблеми, тоа лице не можело да даде сигурни информации. Ваквиот начин на резонирање на националните судови е неприфатлив и спротивставен на јуриспруденцијата на Судот во Стразбур.

Едновремено, судот неправилно утврдил дека новинарот и одговорниот уредник не постапиле во согласност со новинарските стандарди и не ги провериле изнесените тврдења на амбасадорот Илиевски. Новинарот пред објавување на текстот, неколку пати, побарал од тужителот изјава односно побарал да го каже своето мислење за изнесените тврдења од страна на Илиевски, но обидите на Апостолов завршиле безуспешно. Исто така, тужените се обратиле и до Министерството за надворешни работи, и побарале официјална информација за наводите искажани во електронската комуникација меѓу новинарот Апостолов и амбасадорот Илиевски. И овој обид на новинарите да добијат официјална информација за изнесените факти на Илиевски, завршил неуспешно.

Имајќи го предвид сето ова, можеме да констатираме дека во целост се исполнети условите за исклучување на одговорноста за клеветата предвидени во член 10 став 4 од Законот за граѓанска одговорност за навреда и клеветата. Според членот 10 став 4 исклучена е одговорност за клеветата ако во „средство за јавно информирање се изнесуваат факти кои се однесуваат на прашања од јавен интерес, со повикување на сериозни извори на сознанија за нивната вистинитост, спрема кои тужениот постапувал со потребната мера на должно внимание, во согласност со професионалните стандарди на новинарската професија“. Дополнително, ограничувањето на слободата на изразување со осудата на тужените не го исполнува третиот услов за легитимно ограничување на слободата на изразување од член 10 став 2 од Европската конвенција, односно не може да се смета дека тоа е „неопходно во едно демократско општество“.

Судот неправилно постапил и кога ја донел одлуката за висината на надоместокот на штета. При одлучувањето за висината на надоместокот, судот не водел сметка за примањата и имотната состојба на тужените. Досудениот износ од 1.000 евра за новинарот Владо Апостолов, 5.000 евра за одговорниот уредник, Јадранка Костова се превисоки, односно не се пропорционални со финансиската ситуација во која се наоѓаат новинарите и печатените медиуми во Македонија. Вака досудените надоместоци, заедно со високите судски трошоци кои во овој случај паѓаат на трошок на тужените и изнесуваат 3.300 евра, претставуваат огромен товар за новинарите и за медиумите. При утврдувањето надоместоците, судот воопшто не водел сметка дека донесувањето на ваква пресуда ќе предизвика „оладувачки ефект“ врз истражувачкото новинарство, но и врз слободата на изразување воопшто.

Пресудата во овој случај покажува дека во Македонија постои исклучително негативна и загрижувачка пракса, судот наместо да ја штити слободата на изразување, дополнително ја загрозува со тоа што, од една страна, ги штити функционерите и власта, а од друга страна, ги казнува новинарите, ги доведува медиумите до работ на нивниот опстанок ги засилува стравот и самоцензурата.

3. Гордана Јанкуловска против Петар Шилегов

Тогашната министерка за внатрешни работи, Гордана Јанкуловска, го тужеше Петар Шилегов, затоа што на прес-конференција на СДСМ, меѓу другото рекол: *“Гордана Јанкуловска, откако седнала во министерската фотелја во МВР само во станови го зголемила својот имот за 200 илјади евра. Дали со чесна министерска плата за 5 години се доаѓа до заработка од 200 илјади евра? Како ѝ успеа на чесната министерка толку да го зголеми својот имот со две плати во државната администрација?”*

Првостепениот суд врз основа на предложените докази и искази на странките, делумно го усвои тужбеното барање, односно утврди постоење клеветата и го задолжи тужениот да ѝ плати на тужителката 500.000 денари надомест на нематеријална штета. Апелациониот суд ја усвои жалбата на тужениот, ја укина пресудата на првостепениот суд и предметот го врати на повторно одлучување, затоа што, основниот суд сторил суштествени повреди на парничната постапка, односно обжалената пресуда е нејасна, неразбирлива и не содржи доволно образложени причини за клучните факти од кои првостепениот суд се раководел при носењето на одлуката. Исто така, Апелациониот суд оценил дека е погрешно и нецелосно е утврдена фактичката состојба, а со тоа е направена и погрешна примена на материјалното право.

Апелациониот суд, меѓу другото, правилно оценил дека основниот суд не утврдил дали во конкретниот случај може да стане збор за клеветата и дали од доказите произлегува дека кај тужениот постоела зла намера за тендециозно да ја деградира личноста на тужителката или целта на тужениот била како

портпарол на политичка партија, во смисла на член 10 од ЕКЧП, само да го изрази своето мислење во насока на давање сериозна критика, заснована на факти добиени од Државната комисија за спречување корупција.

Иако, Апелациониот суд правилно постапил при носењето на одлуката, сепак, се наметнува прашањето, зошто овој суд и покрај сите расположливи докази и увидувања на пропусти кај основниот суд, не донел одлука со која ќе ја преиначи пресудата. Со одлуката предметот да се врати на повторно одлучување, Апелациониот суд всушност ја префрла одговорноста кај првостепениот суд и со тоа ја отвора дилемата дали на ваков начин сака да ги избегне можните притисоци врз него, затоа што, тужителката е поранешен министер за внатрешни работи и сегашен висок функционер во владејачката партија. Едновремено, останува отворено и прашањето, зошто Апелациониот суд не ја донесе одлуката порано и дали одлуката ќе беше иста доколку Гордана Јанкуловска и натаму беше министерка за внатрешни работи.

Основниот суд, при повторно одлучување ја преиначи својата првична одлука и досуди надоместок за нематеријална штета во износ од 250.000 денари. Постапувањето и одлуката на судот го наметнуваат прашањето дали ваквата промена во однос на одлуката е поради Апелациониот суд или поради новонастанатата политичка ситуација односно Договорот од Пржино и процесите поврзани со него?

До моментот на затворање на извештајов, за овој случај во тек е жалбена постапка пред Апелациониот суд.